

אוטיזם: המשמעות של אבחון מאוחר

מאת: ד"ר אפשטיין אורנה

רופאה נויורולוגית לילדים, מומחית לנוירולוגיית ילדים והתפתחות הילד

אבחון לקות התקשורת, או בשמה האחר "אוטיזם", נמצא במגמת עלייה בארץ ובעולם. כעת מתברר כי במגזר הדתי והערבי האבחון אינו נעשה בשלב מספיק מוקדם, מה שעלול לגרום לכך שבמקרים רבים הילד אינו זוכה לטיפול בתקופה שבה הוא זקוק לו. כל מה שכדאי לדעת על מנת לאבחן בזמן וגם לטפל בהתאם

אוטיזם הוא לקות המאפיינת מספר מצבים שמלווים בהפרעה התפתחותית נויורולוגית. לקות זו משפיעה על הילד ופוגעת ביכולת התקשורת הבינאישית שלו, וכן באינטראקציה שלו עם הסביבה. בעוד שלרוב אוטיזם מאובחן בשנים הראשונות לחיים, במקרים רבים, הוא אינו מאובחן בזמן.

במאמר הבא ננסה להבין מדוע זה קורה, באילו אוכלוסיות בארץ נוטים לאבחן מאוחר יחסית ומדוע חשוב לאבחן בזמן?

כיום יודעים לומר בוודאות שהבסיס לאוטיזם הינו גנטי. צילום: שאטרסטוק

באיזה גיל ניתן לאבחן אוטיזם וכיצד?

אבחון אוטיזם נעשה על ידי רופא נויורולוג התפתחותי או על ידי פסיכיאטר. מדובר באבחון רפואי מקיף, הכולל גם חוות דעת של פסיכולוג ולעיתים באמצעות שיתוף אנשי צוות ממקצועות הבריאות, בהתאם לדרישות ביטוח לאומי ומשרד הבריאות.

לרוב, האבחון נעשה על פי שני מדדים: הראשון שבהם מתייחס לתקשורת החברתית ולאינטראקציה הבין אישית, כלומר: ליכולת של הילד לייצר אינטראקציה הדדית, להשתמש במחוות, ליצור קשר עין וכן ליצור קשרים רגשיים הנבחנים בהתאם לשלב ההתפתחותי. ההיבט השני, מתייחס לתחומי העניין ולהתנהגויות נשנות ומצומצמות: תנועות חוזרות, קבעון התנהגותי, רוטינות, תחומי עניין מצומצמים

ונוקשות חשיבתית. כמו כן, במקרים רבים יאובחנו מאפיינים טקסיים, כמו למשל התעקשות לאכול תמיד באותה צלחת את אותו האוכל, ללכת בדרך מסוימת קבועה, לישון רק לאחר טקס קבוע ונוקשה ועוד.

בנוסף, ילד שלוקה באוטיזם, לעיתים יגיב באופן שונה לקולות או לגירויים שונים בסביבתו, או לחלופין לא יגיב כלל לנוכח קריאה בשמו. לעיתים הוא אף ימנע מיצירת קשר עין.

חשוב לציין, כי לקות תקשורת זו הינה מנעד ("ספקטרום") של תפקודים. רמת תפקוד גבוהה מתייחסת ליכולת הקוגניטיבית של הילד ולא דווקא לחומרת התסמינים האוטיסטיים שלו.

אחד התפקידים המשמעותיים ביותר של אחות טיפת חלב, היא להוות "סנן" ראשון, כלומר, לזהות חשד לקשיים התפתחותיים שונים, ובין השאר לאוטיזם ולאחר מכן להפנות את ההורים לברור.

מה גורם לאוטיזם?

כיום יודעים לומר בוודאות, שהבסיס ללקות הינו גנטי. עם זאת, לא ברור מהו הטריגר שגורם לכך בפועל.

האם חיסונים עלולים לגרום לאוטיזם?

בהחלט לא. אוטיזם הוא לקות גנטית. יתר על כן, הוכח במחקרים רבים שאין כל קשר בין חיסונים לבין אוטיזם.

מהו שיעור האוכלוסייה המאובחנת עם אוטיזם בישראל?

שכיחות האוטיזם בעולם, ובפרט בישראל, נמצאת במגמת עלייה ברורה. לפי נתוני הביטוח הלאומי, בשנת 2013 אובחנו בארץ כחצי אחוז מהאוכלוסייה בלקות. מאמר שפורסם בשנת 2015, שבחן קבוצות ישראליות ואת השינויים בשכיחות אוטיזם בין השנים 1992-2009, הצביע על עלייה חדה מאוד בתקופה זו, כאשר ב-2009 אובחנו פי 10 (!) מקרי אוטיזם בהשוואה לשנת המחקר הראשונה.

נתון מעניין שעלה מן המחקר, מתייחס לכך ששיעור האבחון באוכלוסייה הכללית בארץ הוא דומה לזה שבאוכלוסייה העולמית – כלומר, קרוב לאחוז. ואולם, דווקא במגזר הערבי והדתי שיעור האבחון היה נמוך יותר, ועמד לכל היותר על חצי אחוז בלבד.

בנוסף, מתברר כי באוכלוסייה החרדית והערבית מאובחנים ילדים עם לקויות התפתחותיות רחבות יותר, כמו עיכוב התפתחותי כללי, והאוטיזם הינו רק חלק מהתמונה הקלינית שלהם. זאת, בעוד שבמגזר הכללי בישראל מאובחנים גם ילדים עם לקות תקשורת ברמת תפקוד גבוהה, כלומר יכולת קוגניטיבית תקינה. התוצאה: פער גדול בשכיחות התופעה במגזרים שונים.

אגב, קבוצת הילדים בעלת לקות תקשורת ללא קשיים קוגניטיביים נלווים, לרוב מאובחנת בשלב מאוחר יחסית או שכלל אינה מאובחנת.

מהי הבעיה עם אבחון מאוחר?

דווקא בשנים הקריטיות שבהן הילד יכול לזכות לטיפול תומך, הוא אינו זוכה לו כלל ונאלץ להתמודד עם קשיים ללא תמיכה ראויה. במילים אחרות: ליכולת השינוי וההתפתחות המוחית יש "חלון הזדמנויות" צר יחסית, בו המוח "פלסטי", גמיש והשפעת ההתערבות ההתפתחותית משמעותית.

כיצד ניתן למנוע מצב של אבחון מאוחר?

חשוב לגשת עם הילד לאבחון התפתחותי בהתאם לדרישות, הן מצד טיפת חלב והן מצד רופא המשפחה והילדים. בנוסף, חשוב לשים לב ליכולת של הילד לתפקד בחברת בני גילו, לבחון את יכולת המשחק ההדדית שלו לראות את הרצון ואת הצורך שלו בחברה ואת יכולתו להבין סיטואציות חברתיות.

האם קיים טיפול לאוטיזם?

במקרה שילד מאבחן עם לקות תקשורת, הוא יופנה לטיפול התפתחותי אצל אנשי מקצוע כמו קלינאי תקשורת, מרפא בעיסוק או פסיכולוג. הטיפול יתמקד בבעיות בהתפתחות, לרבות עיכובים בשפה ובבעיות בתקשורת הבין אישית.

חשוב לגשת עם הילד לאבחון התפתחותי בהתאם לדרישות, הן מצד טיפת חלב והן מצד רופא הילדים. צילום: שאטרסטוק

כיצד ההורים או אנשי החינוך יכולים לסייע לילד עם לקות תקשורת?

ראשית, בהחלט חשוב שגם הורים יעברו הדרכה אצל אנשי מקצוע, אשר יוכלו להסביר להם כיצד להתנהל מול הילד באופן יומיומי וכיצד לסייע לו.

ילד הלוקה בלקות תקשורת עם יכולת קוגניטיבית תקינה, יוכל להשתלב, בתנאים מסוימים, במסגרת לימודית רגילה עם סיעת. עם זאת, גם במקרה כזה רצוי שהמורים או הצוות המחנך יעברו הנחייה בנושא.

חשוב לציין, כי כיום ילדים בעלי לקות תקשורת זכאים לטיפולים התפתחותיים דרך סל הבריאות, בהם: ריפוי בעיסוק, טיפול התפתחותי, ייעוץ פסיכולוגי ועוד.

לסיכום: אוטיזם הוא לקות המתבטאת במגוון סימפטומים התנהגותיים, אשר לרוב מלווה בבעיות התפתחות. בארץ, ניכר כי דווקא באוכלוסייה הדתית ובמגזר הערבי, שכיחות מקרי האוטיזם המאובחנים נמוכה יותר. היות שהתערבות מוקדמת בהפרעות התפתחותיות שונות, בכללן אוטיזם, משפרת את תפקודו העתידי של הילד, ומאחר שהאבחון המוקדם הינו קריטי, חשוב להגיע לבדיקות התפתחות בטיפת חלב וכן לרופא ההתפתחות, בהתאם לדרישות משרד הבריאות.